

TİBB HÜQUQU

BEYNƏLXALQ TİBB HÜQUQUNUN PREDMETİ VƏ METODU

Fatimə Hüseynova*

Xülasə

Məqalədə müəllif tərəfindən müasir dövrdə formalaşmaqda olan beynəlxalq tibb hüququnun predmeti və metodu barədə məsələlər elmi cəhətdən araşdırılır. Qeyd olunur ki, beynəlxalq tibb hüququnun tənzimləmə predmetini tibb fəaliyyətinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar yaranan ictimai münasibətlər təşkil edir. Beynəlxalq tibb hüququnun tənzimləmə metodu dedikdə, beynəlxalq tibb hüququnun tənzimləmə predmetinə daxil olan tibb münasibətlərinə onun göstərdiyi təsir üsulları (vasitələri) başa düşülür.

Açar sözlər: *insan hüquqları, tibb fəaliyyəti, beynəlxalq tibb hüququ, tibb münasibətləri, tənzimləmə predmeti, nizaməsalma metodu.*

Məlum olduğu kimi, hüquq sisteminin hər bir tərkib hissəsinin özünəməxsus nizaməsalma predmeti vardır. Bu sözləri, eynilə, beynəlxalq tibb hüququ barədə də söyləmək olar. Belə ki, beynəlxalq tibb hüququ özünəxas nizaməsalma predmetinə malikdir. Onun nizaməsalma predmeti belə bir suala cavab verir: beynəlxalq tibb hüququ nəyi, hansı növ ictimai münasibətləri tənzimləyir?

Qeyd etməliyik ki, beynəlxalq tibb hüququ vasitəsi ilə hansı növ ictimai münasibətlər tənzimlənsə, o münasibətlər də məhz onun nizaməsalma predmetini təşkil edir. Bu münasibətləri müəyyənləşdirmək üçün, ilk növbədə, nəzərə alınmalı ki, əhalinin sağlamlığının qorunması istiqamətində beynəlxalq tibb fəaliyyəti beynəlxalq tibb hüququnun genezis əlamətidir. Bu baxımdan, “beynəlxalq tibb fəaliyyəti” anlayışı ilə tanış olmaq, onun mahiyyətinə aydınlıq gətirmək lazımdır. “Beynəlxalq tibb hüququ” anlayışında “beynəlxalq” ifadəsinin işlədilməsi onu göstərir ki, beynəlxalq tibb hüququnun əsas “iş” məhz beynəlxalq tibb fəaliyyətinin həyata keçirilməsi nəticəsində yaranan münasibətləri tənzimləməkdən ibarətdir. Məsələ burasındadır ki, beynəlxalq tibb münasibətləri kifayət dərəcədə geniş coğrafi xarakterli anlayış olub, özündə subyekt baxımından, həm beynəlxalq dövlətlərarası tibb münasibətlərini, həm də beynəlxalq qeyri-dövlətlərarası tibb münasibətlərini birləşdirir.

Hüquq ədəbiyyatında göstəriləyi kimi, beynəlxalq münasibətlər dedikdə, adətən, dövlətlərin sərhədlərindən kənara çıxan bütün ictimai münasibətlər başa düşülür. [8, s.5] Həmin münasibətlər müxtəlif sahələrdə (siyasi, iqtisadi, hərbi, mədəni, elmi, təhsil, tibb və digər sferalarda) əmələ gələ bilər. Əgər beynəlxalq münasibətlər tibb fəaliyyəti sahəsində əmələ gələrsə, onlara beynəlxalq tibb münasibətləri deyilir. Məhz bu münasibətlər beynəlxalq tibb hüququ ilə tənzimlənərək onun nizaməsalma predmetinə daxildir. [7, s.193] Bu isə, öz növbəsində, bizə belə bir fikir söyləməyə əsas verir ki, beynəlxalq tibb hüququnun

---

* h.ü.f.d., Bakı Dövlət Universitetinin Beynəlxalq xüsusi hüquq və Avropa hüququ kafedrasının dosenti

nizamasalma predmetini beynəlxalq tibb fəaliyyəti ilə bağlı yaranan ictimai münasibətlər təşkil edir.

Eyni zamanda, qeyd etməliyik ki, beynəlxalq tibb fəaliyyəti özündə, mahiyyət etibarilə, aşağıdakı əsas istiqamətləri ehtiva edir:

- ümumi səlahiyyətli beynəlxalq təşkilatlarda (məsələn, BMT, Avropa Şurası və b.), tibb fəaliyyəti ilə bağlı beynəlxalq hərəkət və tədbirlərdə iştirak etmək, habelə Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı, Beynəlxalq Hərbi Tibb Komitəsi və digər qurumlarla, o cümlədən onların milli və regional strukturları ilə qarşılıqlı əlaqələrin yaradılması;

- beynəlxalq tibb münasibətlərində dövlətlərin, milli səhiyyə təşkilatlarının, tibb müəssisələrinin, həkimlərin və digər milli subyektlərin fəaliyyəti;

- beynəlxalq tibb fəaliyyəti sahəsində, həmçinin digər beynəlxalq səhiyyə-tibb tədbirlərinin, müvafiq konfrans, sərgi və simpoziumların təşkili və həyata keçirilməsi;

- tibbi fəaliyyətin konstitusiya və beynəlxalq-hüquqi aspektləri;

- beynəlxalq tibb münasibətləri sferasında əqli mülkiyyət hüququ;

- beynəlxalq tibb fəaliyyətində əmək və sosial münasibətlər;

- tibb fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsinin hüquqi tənzimlənməsi və sığorta münasibətləri, həmçinin tibb fəaliyyəti sferasında beynəlxalq maddi dəstək və xarici sərmayə yatırımı;

- əczaçılıq fəaliyyəti, bioetika münasibətləri, tibbi xidmətlərin ixracı və tibbi turizm münasibətləri [4, s.42];

- xalq təbabəti sahəsində dövlət nəzarəti, pasiyentlərin və tibbi personalın qanuni mənafələrinin müdafiəsinin hüquqi formaları;

- tibbi fəaliyyət sahəsində məsuliyyət və cinayətkarlığa qarşı mübarizə aparılmasında beynəlxalq əməkdaşlıq və s. məsələlər [15, s.191].

Göstərilən siyahı qəti deyil. Belə ki, o, müasir dövrdə beynəlxalq tibb fəaliyyətinin yeni yaranan digər istiqamətləri ilə də genişləndirilə bilər.

Beynəlxalq tibb fəaliyyətinin sadalanan istiqamətləri ilə bağlı müxtəlif subyektlər arasında yaranan orqanik kompleks ictimai münasibətlər - tibb münasibətləri beynəlxalq tibb hüququnun tənzimləmə predmetini təşkil edir.

Beynəlxalq tibb münasibətləri öz məzmununa görə son dərəcə müxtəlifdir. Belə ki, həmin münasibətlər beynəlxalq tibb əməkdaşlığının digər sahələrində yarana bilər. Bu baxımdan, yəni məzmununa görə beynəlxalq tibb münasibətlərini aşağıdakı növlər üzrə fərqləndirmək mümkündür:

- beynəlxalq tibb elmi sahəsində həyata keçirilən əməkdaşlıq münasibətləri;

- təbii fəlakətlər, texnogen qəzalar və fəvqəladə hallar zamanı insanların xilas edilməsi, əhalinin sağlamlığının qorunması ilə bağlı beynəlxalq münasibətləri;

- ayrı-ayrı kateqoriya şəxslərin (hərbi qulluqçular, əməkçi miqrantlar, əlillər, turistlər və s.) sağlamlığının qorunması ilə bağlı beynəlxalq tibb münasibətləri;

- beynəlxalq tibb maliyyə-kredit, sığorta və investisiya münasibətləri;
- beynəlxalq tibb sferasında əmək, sosial və əqli mülkiyyət münasibətləri;
- əczaçılıq fəaliyyəti, bioetika, tibbi xidmətlərin ixracı, xalq təbabəti, tibbi turizm və digər istiqamətlərdə yaranan beynəlxalq tibb münasibətləri;
- dünyada özəl tibb fəaliyyətinin kommersiyalaşdırılması münasibətləri;
- tibb fəaliyyəti sferasında beynəlxalq əməkdaşlıq münasibətləri və s. [6, s.156-164].

Göstərilən beynəlxalq tibb münasibətləri qrupu məcmu halında birləşərək beynəlxalq tibb hüququnun nizamasalma predmetini təşkil edir. Beynəlxalq tibb münasibətlərində öz hüquqi statusuna və xarakterinə görə müxtəlif subyektlər iştirak edirlər ki, subyekt tərkibindən asılı olaraq, həmin münasibətləri iki növ (qrup) halında təsnifləşdirmək mümkündür:

- dövlətlərarası beynəlxalq tibb münasibətləri;
- qeyri-dövlətlərarası beynəlxalq tibb münasibətləri.

Dövlətlərarası beynəlxalq tibb münasibətləri dedikdə, dövlətlər arasında, habelə dövlətlərlə hökumətlərarası beynəlxalq təşkilatlar arasında, eləcə də belə təşkilatların öz aralarında beynəlxalq tibb fəaliyyətinə dair əməkdaşlığın ayrı-ayrı sahələrində yaranan hakimiyyət xarakterli münasibətlər başa düşülür; bu münasibətlərin əsas və başlıca xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, onlar hakimiyyətlərarası, hakimiyyət xarakterli münasibətlərdir [11, s.46]. Ona görə ki, belə münasibətlər, bir qayda olaraq, hakimiyyət subyektini olan suveren dövlətlər arasında əmələ gəlir. Dövlət - hakimiyyət səlahiyyətinə malik olan siyasi təşkilatdır; o, hakimiyyət funksiyasını yerinə yetirir. Məhz bu səbəbdən dövlətlər arasında yaranan istənilən münasibət hakimiyyət xarakteri daşıyır.

Hökumətlərarası beynəlxalq təşkilatlara gəldikdə, qeyd etməliyik ki, belə təşkilatların üzvləri, əsasən və başlıca olaraq, dövlətlərdən ibarət olur. Üzv olmaqla dövlətlər öz suveren hakimiyyət səlahiyyətlərinin bir qismini həmin təşkilatlara verirlər. [9, s. 63] Buna görə də, hökumətlərarası beynəlxalq təşkilatların öz aralarında, habelə onlarla dövlətlər arasında yaranan hər hansı münasibət, o cümlədən tibb fəaliyyəti sahəsindəki münasibətlər hakimiyyət xarakterinə malik olur.

Digər tərəfdən, hər bir hökumətlərarası beynəlxalq təşkilat dövlətlərin birlik formasıdır [13, s. 29]. Buna görə də, bu kimi təşkilatların iştirak etdikləri münasibətlər (bu təşkilatların öz aralarında, eləcə də həmin təşkilatlarla dövlətlər arasında yaranan münasibətlər), məhiyyətə, dövlətlərarası münasibətlər xarakterinə malikdir.

Dövlətlərarası beynəlxalq tibb münasibətləri də üç növə ayrılır:

- dövlətlərin öz aralarında yaranan beynəlxalq tibb münasibətləri;
- dövlətlərlə hökumətlərarası beynəlxalq təşkilatlar arasında yaranan beynəlxalq tibb münasibətləri;
- hökumətlərarası beynəlxalq təşkilatların öz aralarında yaranan beynəlxalq tibb münasibətləri.

Dövlətlərarası beynəlxalq tibb münasibətləri beynəlxalq tibb hüququ ilə tənzimlənir; onu beynəlxalq publik tibb hüququ da adlandırmaq olar. Buna görə də, onun nizamasalma predmeti yalnız dövlətlərarası beynəlxalq publik tibb münasibətlərindən ibarətdir.

Qeyri-dövlətlərarası beynəlxalq tibb münasibətlərinə gəldikdə isə, qeyd etməliyik ki, bu münasibətlərə beynəlxalq tibb sahəsində xüsusi (mülki) münasibətlər deyilir; həmin münasibətlər qeyri-hakimiyyət xarakteri daşıyır [12, s.78-89] və beynəlxalq xüsusi tibb hüququ ilə tənzimlənir.

Beynəlxalq tibb münasibətləri hüquqi məkan, hüquqi qüvvədəolma meyarı baxımından, iki növə bölünür: universal beynəlxalq tibb münasibətləri (məsələn, ümumdünya miqyasında yaranan beynəlxalq tibb münasibətləri), regional beynəlxalq tibb münasibətləri (məsələn, Avropa İttifaqı, Afrika İttifaqı, Müstəqil Dövlətlər Birliyi və s. regionlar üzrə tibbi fəaliyyət sferasında həyata keçirilən əməkdaşlıqla bağlı yaranan münasibətlər).

Beynəlxalq tibb münasibətlərini həm də konkret tibbi fəaliyyət növləri üzrə həyata keçirilən beynəlxalq tədbirlərə görə təsnifləşdirmək olar: məsələn, həkim-kadr hazırlığı üzrə beynəlxalq tibb münasibətləri, təcrübə mübadiləsi və qabaqcıl müalicə metodlarının öyrənilməsi üzrə beynəlxalq tibb münasibətləri, səhiyyə sektorunda möasir innovasiya və yüksək texnologiyaların tətbiq edilməsi ilə bağlı yaranan beynəlxalq tibb münasibətləri və s.

Beynəlxalq tibb fəaliyyəti sahəsində yaranan xüsusi (mülki) tibb münasibətləri dedikdə ayrı-ayrı ölkələrin fiziki və hüquqi şəxsləri (həkimlər, özəl tibb təşkilatları, ictimai tibb birlikləri, tibbi assosiasiyalar və s.), habelə onlarla xarici dövlət və beynəlxalq tibb təşkilatları, federasiyaları arasında yaranan xüsusi (mülki) münasibətlər başa düşülür; bu münasibətlər beynəlxalq xüsusi tibb hüququ ilə tənzimləndiyindən onun nizamasalma predmetinə daxil olur.

Beləliklə, beynəlxalq tibb hüququna iki aspektdən yanaşmaq lazımdır:

- birinci, beynəlxalq publik tibb hüququ kimi;
- ikinci, beynəlxalq xüsusi tibb hüququ kimi.

Beynəlxalq publik tibb hüququnun nizamasalma predmetini dövlətlər arasında, habelə dövlətlərlə hökumətlərarası beynəlxalq təşkilatlar arasında yaranan hakimiyyət xarakterli beynəlxalq tibb münasibətləri təşkil edir. O, beynəlxalq tibb fəaliyyəti sahəsində dövlətlərarası qarşılıqlı münasibətləri tənzimləyir. Məsələn, 2019-cu ildən Yer planetində geniş yayılmış “COVID-19” pandemiyasına qarşı Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı tərəfindən həyata keçirilən beynəlxalq tibb tədbirləri ilə əlaqədar dövlətlər arasında yaranan münasibətlər hakimiyyət xarakterli beynəlxalq publik tibb münasibətləridir və buna görə də, həmin münasibətlər beynəlxalq publik tibb hüququnun nizamasalma predmetini təşkil edir [5, s. 65-76].

Beynəlxalq xüsusi tibb hüququnun nizamasalma predmetini isə beynəlxalq tibb fəaliyyəti prosesinin iştirakçıları (pasiyentlər, həkimlər, tibb bacıları, tibb mütəxəssisləri və s. şəxslər) arasında yaranan qeyri-hakimiyyət xarakterli (xüsusi) beynəlxalq tibb münasibətləri təşkil edir. Qeyri-hakimiyyət xarakterli bey-

nəlxalq tibb münasibətləri dedikdə isə xarici elementli (beynəlxalq elementli) tibbi xidmət öhdəlikləri başa düşülür ki, bu öhdəliklərdə fiziki şəxslər, özəl hüquqi şəxslər və ya dövlət iştirak edir. Məhz bu öhdəliklər beynəlxalq xüsusi tibb hüququnun nizaməsalma predmetini təşkil edir.

Qeyd etməliyik ki, beynəlxalq hüquq doktrinasına görə, istənilən hüquqi qurumun (sahə, yarımsahə, institut və s.) özünün ayrıca, yəni özünəxas hüquqi tənzimətmə metodu (yunanca “methodos” - üsul) olmalıdır. Hüquqi tənzimətmə metodu dedikdə, elə üsul və vasitələr başa düşülür ki, həmin üsul və vasitələrin köməyi ilə hüquq ictimai münasibətlərə təsir göstərir [1, s.141-142]. Beynəlxalq tibb hüququnun əsas anlayışlarından biri onun nizaməsalma metodu hesab edilir. Lakin, buna baxmayaraq, müasir dövrün beynəlxalq hüquq elmində bu məsələ kifayət dərəcədə öyrənilməmiş və demək olar ki, ümumiyyətlə, ətraflı elmi-əsaslandırılmış kontekstdə tədqiq edilməmişdir. Beynəlxalq tibb hüququnun nizaməsalma metodu onun nizaməsalma predmeti ilə sıx surətdə bağlıdır. Onlar arasında qarşılıqlı dialektik əlaqə mövcuddur. Belə ki, beynəlxalq tibb hüququnun nizaməsalma metodu onun nizaməsalma predmeti ilə şərtlənir. Məhz beynəlxalq tibb hüququnun nizaməsalma predmetinə daxil olan beynəlxalq tibb münasibətlərinin konkret məzmunu beynəlxalq tibb hüququnun nizaməsalma metodunu müəyyən edir.

Beynəlxalq tibb hüququnun özünəxas metodunun mahiyyəti onun predmeti ilə şərtlənir, ikinci dərəcəli əhəmiyyət kəsb edir, predmetdən asılı olub, ondan törəyir. Hüququn predmeti obyektiv məzmunla malik olmaqla, prinsip etibarilə, qanunvericinin iradəsindən asılı deyildir. Metod isə predmetdən fərqli olaraq, subyektiv xarakter daşıyır. Belə ki, nizama salınan münasibətlərin xarakteri və təbiəti bu və ya digər metoddan istifadə olunmasına əsas verir. Metod qanunvericinin iradəsindən mühüm dərəcədə asılıdır. Metod predmetlə sıx surətdə bağlı və qarşılıqlı əlaqədə olmaqla, birlikdə beynəlxalq tibb hüququnun hüquqi qurum kimi ayrılması üçün əsas rol oynayır, beynəlxalq tibb hüquq sisteminin strukturunun qurulmasında və formalaşmasında vacib əhəmiyyət kəsb edir.

Beynəlxalq tibb hüququnun nizaməsalma metodu dedikdə, beynəlxalq tibb hüququnun tənzimətmə predmetinə daxil olan beynəlxalq tibb münasibətlərinə onun göstərdiyi təsir üsulları (vasitələri) başa düşülür. Başqa sözlə desək, tibb fəaliyyəti sahəsində şəxslərin üzərinə onların aktiv davranışına dair vəzifələrin qoyulması (pozitiv məcburetmə, sərəncamvermə), sərbəst hərəkət etmələrinə aid hüquqların verilməsi (icazəvermə, səlahiyyətvermə) və hüquqazidd əməllərin törədilməsindən çəkinmək öhdəliyinin qoyulması (qadağanətmə) üzrə ictimai münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsinin hüquqi vasitə və üsullarının məcmusu sözügedən hüquqi qurumun nizaməsalma metodunu təşkil edir.

Tibb hüququnda yuxarıda göstərdiyimiz hüquqi tənzimətmə üsulları müxtəlif proporsiya və nisbətdə həyata keçirilməklə yanaşı, əsas tənzimləyici funksiyaları qadağanədicilə normalar yerinə yetirir. Bu o deməkdir ki, qadağanədicilə normalar tibb fəaliyyəti sahəsində subyektlərin davranışına təsir göstərmək

üsulu kimi əsas və başlıca yer tutsa da, eyni zamanda, digər təsir üsulları kimi müəyyən dərəcədə mühafizəedici rola da malikdir.

Beynəlxalq tibb hüququnun nizaməsalma metodunun növləri barədə məsələyə nəzər salaq. Belə ki, beynəlxalq tibb hüququnun nizaməsalma predmetinə daxil olan dövlətlərarası beynəlxalq tibb münasibətlərinin əhatə dairəsi kifayət qədər genişdir. Bu münasibətlər tibb fəaliyyəti sferasında dövlətlərarası beynəlxalq əməkdaşlığın ayrı-ayrı istiqamətlərində (xarici səhiyyə-tibb əlaqələri, profilaktik müalicə və qarşılıqlı yardım, iqtisadi, ekologiya, təhlükəsizlik, humanitar, cinayətkarlıqla mübarizə, insan hüquqlarının qorunması və s.) yaranır. Məzmunca müxtəlif olduğuna görə həmin münasibətlərə, təbii ki, hüquqi nizaməsalma metodunun müxtəlif növləri tətbiq edilir. Həm də ona görə ki, dövlətlərarası beynəlxalq sistem iştirakçıları arasındakı qarşılıqlı münasibətlər mürəkkəb xarakterə malikdir. Odur ki, tibb fəaliyyəti sahəsində dövlətlərarası beynəlxalq münasibətləri tənzimləmək üçün beynəlxalq tibb hüququnun nizaməsalma metodunu müxtəlif əsaslara görə təsnif etmək mümkündür.

Beynəlxalq tibb hüquq normalarında təsbit edilməsindən asılı olaraq, beynəlxalq tibb hüququnun nizaməsalma metodunun üç növü mövcuddur:

- icazə metodu;
- məcburetmə metodu;
- qadağanətmə metodu.

Qeyd edək ki, beynəlxalq hüquqa dair ədəbiyyat səhifələrində tənzimləmə üsuluna (metoduna) görə, müəyyənləşdirdiyi hüquq və vəzifələrin xarakterindən asılı olaraq, beynəlxalq publik hüquq normaları üç növə bölünür [10, s.112]:

- səlahiyyətverici beynəlxalq hüquq normaları;
- məcbureddici beynəlxalq hüquq normaları;
- qadağanəddici beynəlxalq hüquq normaları [2, s.118-139].

Qeyd etmək lazımdır ki, son zamanlar “mülayim hüquq” konsepsiyası inkişaf etmişdir. “Mülayim hüquq”¹ dedikdə, məcburi hüquqi qüvvəsi olmayan və beynəlxalq müqavilə sayılmayan tövsiyə xarakterli beynəlxalq aktlar (beynəlxalq təşkilat və orqanların qətnamələri, birgə bəyanatlar, konfransların qərarları, rəsmi məlumatlar və s. aktlar) başa düşülür. Belə sənədlər beynəlxalq normativ hüquqi aktlar hesab edilmir. Həmin sənədlərdə beynəlxalq hüquq normaları deyil, siyasi-mənəvi normalar ifadə olunur. Buna görə də, onlar məcburi hüquqi qüvvəyə malik deyillər. Lakin, buna baxmayaraq, “mülayim hüquq” normalarının praktikada böyük mənəvi-siyasi əhəmiyyəti vardır. Belə ki, həmin normalar məcburi hüquqi qüvvəsi olan beynəlxalq hüquq normaları ilə eyni dərəcədə tibb fəaliyyəti sahəsində dövlətlərarası beynəlxalq münasibət iştirakçılarına siyasi-mənəvi təsir etmək xüsusiyyətinə malikdir. Digər tərəfdən, “mülayim hüquq” normaları əsasında dövlətlərin müvafiq praktikası vasitəsilə beynəlxalq adət hüquq normaları yarana bilər [3, s.76-78; 16, s.292].

“Mülayim hüquq” normalarının, xüsusilə, beynəlxalq səhiyyə-tibb təşkilatlarının (assosiasiya, federasiya, ittifaq, cəmiyyət və s. ictimai birliklərin) fəaliyyəti üçün vacib əhəmiyyəti vardır; beynəlxalq səhiyyə-tibb təşkilat və orqanlarının fəaliyyəti sayəsində isə beynəlxalq tibb münasibətlərinin geniş dairəsi tənzimlənir. “Mülayim hüquq” normaları vasitəsilə həyata keçirilən tənzimləmə metodu tövsiyə xarakterli nizaməsalma üsuludur; o, siyasi-mənəvi nizaməsalma metodu hesab edilir.

Bununla yanaşı, beynəlxalq tibb hüququ özünəməxsus xüsusi tənzimləmə metodlarına malikdir ki, onlar beynəlxalq tibb hüququnda tətbiq edilən və yuxarıda adını çəkdiyimiz ümumi metodları tamamlayır. Bu kontekstdə beynəlxalq tibb hüququnun xüsusi metodları sırasında aşağıdakıları fərqləndirmək mümkündür:

- beynəlxalq səhiyyə-tibb təşkilatlarının, o cümlədən universal, regional və milli tibb assosiasiyalarının, komitə, federasiya, ittifaq və inteqrasiya birliklərinin yaradılması, habelə dövlətlər və milli tibb təşkilatları tərəfindən müvafiq hakimiyyət səlahiyyətlərinin bu orqanlara verilməsi, eləcə də tibb fəaliyyətini idarə etmədə monopolizmədən müdafiə olunma ;

- beynəlxalq tibb xidmətləri sferasında subyektlərin fəaliyyəti nəticəsində qarşılıqlı maraqlara nail olunmasına təsir göstərilməsinin məqsəda uyğunluğu;

- beynəlxalq səhiyyə-tibb hərəkətinin cəmiyyətin birləşməsinə, bütövlükdə əhalinin sağlamlığının qorunmasına, ətraf mühitin mühafizəsinə, bəşəriyyətdə sülhün möhkəmləndirilməsinə və beynəlxalq əməkdaşlığa istiqamətlənməsi;

- tibbi xidmətlərin spesifik cəhətlərinin - siyasi, iqtisadi, sosial, kommersiya və s. eləcə də sağlamlıq, elmi-təhsil, informasiya, təşviqat, ictimailəşmə, rekreasiya və reabilitasiya funksiyalarının nəzərə alınması;

- tibbi fəaliyyət sferasında insan hüquq və azadlıqlarının təmin olunması, habelə beynəlxalq tibb sahəsində, tibbi biznesdə və tibb sənayesində rəqabətin həvəsləndirilməsi;

- düzgün tibbi xidmət göstərilməsi qaydalarının təmin edilməsi, dərman preparatlarının yersiz tətbiqinə qarşı mübarizə aparılması, tibb mübahisələrinin inzibati, mülki, mediasiya və məhkəmə mexanizmləri vasitəsilə tənzimlənməsi sisteminin dəstəklənməsi, habelə beynəlxalq tibbi etikənin ciddi gözlənilməsi və s. xüsusi metodlar.

Bir məqamı da, xüsusilə, qeyd etməliyik ki, tibbi fəaliyyət sferasında düzgün seçilmiş metod (və ya metodlar) daha effektiv nəticələrə nail olunmasına imkan yaradır. Beynəlxalq tibb hüququ isə bütövlükdə, ölkələrdə beynəlxalq səhiyyə-tibb fəaliyyətinin həyata keçirilməsinin effektiv təmin olunma metodu kimi çıxış edir.

İstinadlar:

1. Allahverdiyev S.S. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və hüququnun əsasları. Dərslik. Bakı, 2018.

2. Allahverdiyev S.S. Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq xüsusi (mülki) hüquq

kursu. Dərslik. II nəşr. Bakı, “Hüquq Yayın Evi” nəşriyyatı, 2021.

3. Beynəlxalq (publik) hüquq kursu. Dərslik / E.Ə.Əliyevin ümumi redaktəsi ilə. I cild. Ümumi hissə. Bakı, 2018.

4. Əliyev Ə.İ., Aslanov E.Z. Beynəlxalq turizm hüququ. Dərslik. – Bakı: NAT MMC, 2011.

5. Əliyeva A., Hüseynova F., Əliyev E. Azərbaycanda “COVID-19” pandemiyası: tibbi və hüquqi aspektlər // Hüquqi müstəvi elmi-nəzəri, təcrübi jurnal. Bakı, 2020, № 4, s.65-76.

6. Hüseynova F.E. Sağlamlığın qorunmasının beynəlxalq-hüquqi tənzimlənməsi və milli qanunvericilik. – Bakı: Kooperasiya nəşriyyatı, 2016.

7. Mustafazadə A.İ., Aslanov Z.N. Tibb hüququ. Dərs vəsaiti. Bakı: Elm, 2017.

8. Богуславский М.М. Международное экономическое право. М., 1986, с.5

9. Вельяминов Г.М. Международное экономическое право и процесс. Учебник. М., 2004.

10. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть. Учебник. М., 1997

11. Мюллерсон Р.А. Коллизионные и отсылочные нормы в регулировании международных отношений // Вестник МГУ. Серия 11. Право, 1983, № 5, с.46.

12. Мюллерсон Р.А. О соотношении международного публичного, международного частного и национального права // Советское государство и право, 1982, № 2, с.78-89.

13. Международное право. Учебник / Отв. ред. Г.В.Игнатенко, О.И.Тиунов. М., 2009.

14. Международное право. Учебник / Под общ. ред. А.Я.Капустина. М., 2008.

15. Публичное медицинское право: учебное пособие / Е.Б. Лупарев, Е.В. Епифанова. – Краснодар: Кубанский государственный университет, 2021.

16. Shelton D. Normative Hierarchy in International Law // American Journal of International Law. Vol.100, 2006, № 2, p.292

ПРЕДМЕТ И МЕТОД МЕЖДУНАРОДНОГО МЕДИЦИНСКОГО ПРАВА

Фатима Гусейнова*

Резюме

В статье автор научно исследует предмет и метод международного медицинского права, который формируется в современную эпоху. Отмечается, что предметом регулирования международного медицинского права являются общественные отношения, возникающие в связи с осуществлением медицинской деятельности. Под методом регулирования международного медицинского права понимаются способы (средства) его воздействия на медицинские отношения, входящие в предмет регулирования международного медицинского права.

Ключевые слова: *права человека, медицинская деятельность, международное медицинское право, субъект тязимеття, способ регулирования, медицинские отношения.*

---

* д.ф.п.п., доцент кафедры международного частного права и европейского права Бакинского государственного университета

**SUBJECT AND METHOD
OF INTERNATIONAL MEDICAL LAW**

Fatima Huseynova**

Abstract

In the article, the author scientifically examines the subject and method of international medical law, which is being formed in the modern era. It is noted that the subject of regulation of international medical law is social relations arising in connection with the implementation of medical activities. The method of regulation of international medical law means the methods (means) of its influence on the medical relations included in the regulation subject of international medical law.

Keywords: *human rights, medical activity, international medical law, тынзиметмя subject, regulation method, medical relations.*

** Ph.D, Associate professor of the Department of International private law and European law, Baku State University